

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
для надання практичної допомоги лекторам
до єдиного Дня інформування населення області

ДЕНЬ ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ

Це свято в Україні відзначається щороку 21 листопада на честь початку цього дня двох революцій: Помаранчевої революції (2004 року) та Революції Гідності (2013 року). Є наступником свята Дня Свободи, що відзначалося на честь Помаранчевої революції з 2005 по 2011 роки 22 листопада, поки не було скасоване указом Президента Віктора Януковича.

Встановлене *“з метою утвердження в Україні ідеалів свободи і демократії, збереження та донесення до сучасного і майбутніх поколінь об’єктивної інформації про доленосні події в Україні початку XXI століття, а також віддання належної шанси патріотизму й мужності громадян, які восени 2004 року та у листопаді 2013 року - лютому 2014 року постали на захист демократичних цінностей, прав і свобод людини і громадянина, національних інтересів нашої держави та її європейського вибору...”* згідно з указом Президента України Петра Порошенка № 872/2014 *“Про День Гідності та Свободи”* від 13 листопада 2014 року.

Як зазначив Президент України Петро Порошенко *“Україна – це територія гідності і свободи. Такими нас зробила не одна, а дві революції - наш Майдан 2004-го року, який був Святом Свободи, і Революція 2013-го року, Революція Гідності. Це був дуже важкий іспит для України, коли українці продемонстрували свою європейськість, гідність, своє прагнення до свободи”*.

Одночасно зі встановленням Дня Гідності та Свободи указом № 871/2014 Президент скасував свято *“День Соборності та Свободи України”* та відновив свято *“Дня соборності України”*. Святкування Дня соборності України та Дня свободи було скасовано у 2011 році, замість них було запроваджено свято *“День Соборності та Свободи України”*.

Раніше Указом від 19 листопада 2005 року № 1619/2005, Президент України Віктор Ющенко встановив свято – День Свободи. Святкувати це свято було запропоновано щорічно, 22 листопада, з метою затвердження в Україні ідеалів свободи і демократії, виховання почуттів національної гідності.

День Свободи в Україні був затверджений Президентом України Віктором Ющенко, враховуючи історичне значення революційних настроїв.

22 листопада 2004 дата початку *“помаранчевої”* революції в Україні, компанії загальнонаціональних протестів, мітингів, пікетів, страйків і інших акцій громадянської непокорі проти свавілля влади. Події були організовані та проведені прихильниками Віктора Ющенка, основного кандидата від опозиції на президентських виборах у листопаді – грудні 2004 року.

Акція почалася після оголошення Центральною виборчою комісією результатів другого туру президентських виборів (у результаті першого визначилися два кандидати - Віктор Ющенко і Віктор Янукович), згідно з якими переміг Янукович. Після рішення Верховного суду було проведено повторне голосування другого туру, в результаті якого президентом України став Віктор Ющенко.

Після того як, наступним Президентом України став Віктор Янукович. День Свободи в Україні був скасований і об’єднаний з Днем Соборності України Указом від 30 грудня 2011 №1209 / 2011 *“Про відзначення в Україні деяких пам’ятних дат і професійних свят”* і відзначався з 2012 року – 22 січня.

Після подій 2013-го - 2014-го року, революції Гідності і трагедії початку неоголошеної війни Росії проти України, окупації Кримського півострова і частини території Донецької та Луганської областей, відповідно до Указу Президента України Петра Порошенка № 872/2014 від 13-го листопада 2014-го року, з метою утвердження в Україні ідеалів свободи і демократії, збереження та донесення до сучасного і майбутніх поколінь об’єктивної інформації про доленосні події в Україні початку XXI століття, а також віддаючи належне шанування патріотизму і мужності громадян, які восени 2004-го року і в листопаді 2013 - лютому 2014 стали на захист демократичних цінностей, прав і свобод людини і громадянина, національних інтересів Української держави та її європейського вибору, святковий День отримав нове дихання.

“ЗАБУТТЮ НЕ ПІДЛЯГАЄ” (ДО ДНЯ ПАМ’ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРІВ)

Голодомор – масовий штучно організований голод, влаштований комуністичним режимом шляхом насильного вилучення продовольчих запасів в селян, яке поєднувалось із широкими репресіями проти різних верств населення. Голодом було вбито мільйони людських життів. Страшні обставини злочину унеможливають встановлення точної кількості смертей невинних людей та вичерпного поіменного списку жертв. За підрахунками, проведеними Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України, в Україні внаслідок Голодомору 1932 – 1933 років загинуло 3 млн. 941 тис. осіб. Непрямі втрати (дефіцит народжень) внаслідок Голодомору в Україні в 1932 – 1934 роках досягають 1 млн. 122 тис. осіб.

Комуністичний режим розглядав українську культурну еліту та економічно незалежне і національно свідоме селянство як реальну загрозу свого існування. Тому від самих початків становлення радянської влади спрямовував проти них спеціальну репресивну політику.

Перехід наприкінці 1920-их років до форсованої індустралізації та суцільної колективізації викликав невдоволення населення в різних регіонах СРСР. Найбільш активний спротив проявився в Україні, що мала досвід власної державності у 1917 – 1921 рр. Центром опору більшовицькій політиці стало українське село.

У 1930 році в Україні відбулось понад 4 тис. масових протестних виступів у яких взяли участь за оцінками дослідників біля 1,2 млн. осіб. Виступи були стихійними та розрізненими, їх порівняно швидко придушували добре озброєні і підготовлені війська, але масштаб опору змусив призупити колективізацію.

Хлібозаготівельна кампанія 1931 року та голод, який охопив Україну весною 1932 року, загострив антикомуністичні настрої в українському суспільстві. За перші 7 місяців 1932 року органи ГПУ (главное политическое управление) зафіксували в УСССР понад 900 масових протестних виступів, що становило понад 56 % усіх антивладних виступів в ССССР за цей час. У першій половині 1932 р. з колгоспів в Україні вийшли 41 200 селянських господарств. Незважаючи на тиск партійних і державних органів, біля 500 сільських рад в Україні відмовлялись приймати нереальні плани хлібозаготівель.

І в 1932, і в 1933 роках у різних регіонах України режим змушений був придушувати масові виступи – “волинки” – які ставали відчайдушними спробами доведених до межі голоду українських селян не стільки відстояти свої права, як просто вижити. Голодуючі селяни опиралися вивезенню хліба в рахунок заготівель, нападали на зерносховища, комори спиртзаводів чи винокурень, де зберігалось, часто просто під відкритим небом, відібране у селян зерно. Водночас, серед колгоспного селянства у 1932 році набув поширення такий метод протесту як невихід на роботу. В обстежених ГПУ 150 колгоспах, де відбувалися виходи з колективів, не виходило на роботу від 30 до 70 % колгоспників.

З посиленням хлібозаготівельного свавілля та викликаного ним голоду, почастишали терористичні акти, вчинені селянами. За оцінками дослідників, у 1932 р. в українському селі було здійснено понад 1000 актів збройного спротиву режиму.

Цей стихійний спротив і став основою звинувачень в наявної антикомуністичного підпілля і підготовки на весну 1933 року повстання в Україні, які були використані окупаційною владою як виправдання вбивства голодом.

Врешті вияви збройного чи мирного протесту селян було придушено жорстокою репресивною машиною. Організований комуністичним режимом Голодомор став геноцидом, що завдав непоправних втрат українському народу, наслідки яких відчутні до сьогодні.

Ми звикли говорити про голодомор у хронологічних межах 1932 – 1933 р.р. Однак хронологія голоду на Україні більш складна. Цю трагедію для України можна було вже передбачувати в 1925 році, коли XIV з'їзд більшовицької партії взяв курс на індустріалізацію. Вона мала здійснюватися за рахунок села, для чого і було ухвалено невідповідність цін на промислові та сільськогосподарські товари. За підрахунками радянських економістів через штучно встановлену різницю цін на товари промисловості й сільського господарства з метою викачувати гроші на розвиток індустрії, головним чином Росії, українське селянство втрачало щорічно 300 мільйонів золотих довоєнних карбованців, що становило 20 карбованців на десятину посівної площі. Іншими словами: якщо український селянин до першої світової

війни міг придбати якийсь промисловий виріб за 1 пуд збіжжя, то тепер мусів віддавати за те ж 4-5 пудів хліба.

Швейцарська "Journal de Geneve" ось таким чином коментувала подорожні нотатки американського фермера Тома Кампбела, який знайомився з проблемами хліборобства в СРСР. "Поки українець бачить, що він працює, поки лишки, що він продукує, конфіскуються або купуються по такій ціні, що не оправдовує зайве зусилля, поки навіть успіхові, що він має, заздять, поки придбання худоби для роботи автоматично його ставить в клас "куркулів", – звичайно, він не йтиме до розвитку продукції, ніщо його до цього не підштовхуватиме, навпаки, це все знижує всі його можливості. Але зробіть селянина вільним, дайте йому легкий режим... капіталістичний, коли клієнт згодний платити за те, що він братиме, коли продавець має право поставити свою ціну, і ви побачите велику зміну. Тоді більше не буде виключно лихого підсоння, дефіцитного врожаю, голоду. Елеватори Одеси наповняться знову, і українське зерно знов попливе через протоки до Європи, так, як передрікає Кампбел. І в Женеві робітник купуватиме кіло хліба за 25 чи 30 сантимів, як і перед війною, бо з цікавими, в докладах Канади й Сполучених Штатів, з спекулятивними цінами, що їх диктують великі американські хлібні комбінати, зіткнуться помірковані ціни, що їх запропонує селянин із Східної Європи, який буде радий продати за заробіток, що його так довго йому відіймали".

Але влада не збиралася робити українського селянина вільним. Вона навіть у неврожайний 1928 рік змусила його продати перед жнивими торішні запаси за державними цінами, що прирікало українських хліборобів на голод. Але факт голоду Уряд УСРР визнав лише в листопаді, повідомляючи, що в Україні є 76 неврожайних районів з 732.000 селянських господарств.

Щодо допомоги голодуючим, – зазначав Голова ВУЦВКу України Петровський у грудні 1928 року, – ми розраховували, що на цю мету треба асигнувати 67 млн. карб., проте нам врізали до 42 млн. карб., але й це хочуть тепер урізати й не додати ще 5 млн. карб., про які говорив тов. Порайко".

Українська влада змушена була за таких умов бути спів організатором голоду, свого народу, оскільки не могла сама затверджувати навіть свій бюджет.

Тоді ж той же Петровський констатував, що з своїм 30-мільйонним населенням Україна за багатствами "майже дорівнює Франції, а бюджет її подібний до бюджету Московської губерніальної Ради – навіть 500 млн. не доходять", важко сприймати це визнання найвищої посадової особи нібито "самостійної" УСРР, але й справді, виробляючи хліб, Україна залишалася без нього, прирікаючи своїх громадян на черговий голодомор.

У 1931 р. майже третина урожаю була втрачена під час жнив. Плани хлібозаготівель, однак, залишилися без змін. У 1932 р. площа посівів в Україні зменшилась на одну п'яту. План же хлібозаготівель був піднятий на 44%. В 1932 р. була прийнята постанова "Про охорону соціалістичної власності", згідно з якою за "присвоєння" навіть жмені зерна з колгоспного поля селяни були покарані. У засіки держави тоді забирали навіть насінневий фонд, не видаючи колгоспникам ані зернини.

В республіці почався голод. У березні 1933 р. ним було охоплено 103 з 400 районів. Однак навіть за цих умов значна кількість зерна йшла на експорт. Центральна влада спромоглася виділити Україні лише 3 млн. пудів хліба. Яка його частина потрапила голодуючим, і сьогодні залишається невідомим. Відоме інше: втрати України становили 5-7 млн. люду. Цей голодомор був безсумнівно штучним і класифікується як радянсько-більшовицький геноцид проти українського народу.

Повідомлення про пряму загрозу голодної смерті зустрічаються вже з грудня 1931 р. Навесні 1932 р., коли закінчилися істивні припаси, заготовлені переважно на присадибних ділянках, в багатьох районах України почався повальний голод. Його жертвами стали десятки тисяч селян. Друкується багато документів приймальні голови ВУЦВК, куди голодуючі зверталися за порятунком. Ці свідчення важко читати. Однак найбільше вражає документ, в якому розповідається про матір, яка зарізала малолітнього сина, щоб його м'ясо обміняти на яйця і прогодувати інших своїх дітей.

15 квітня 1932 р. завідуючий приймальною інформував Лозовський райком партії про стан артілі "Червоний Жовтень": у колгоспі 70 дворів, 260 ідців, хліба вистачило тільки до 1 лютого, колгоспники живають як їжу винятково буряк, через що хворіють, було чотири випадки голодної смерті, хворих – 50 чоловік. 25 квітня в Решетилівський райком партії надійшла інформація за скаргою групи громадян хутора Степового Піщанської сільради: план хлібозаготівель виконано, проте вони залишилися зовсім без хліба, нема й картоплі, люди пухнуть з голоду. 25 квітня в приймальню надійшов лист з артілі "12 Жовтень" Дворічанського району: в громадському господарстві було 300 коней, а залишилося 5, селяни

кидають артіль і розбігаються. Ті, хто залишився, пухнуть з голоду. Тоді ж група колгоспників артілі “Трактор” Сумського району написала: в хлібозаготівлі взяли все зерно, колгоспники не мають хліба й картоплі, без фуражу залишилася худоба. Балтійський моряк, який побував у відпустці в селі Петрушки біля Києва, писав: непрацевдатним хліб не видають, запаси його, в тому числі страховий фонд, передано в хлібозаготівлі, є випадки голодної смерті. 14 травня приймальня одержала листа від жителя Остерського району такого змісту: “Я хочу жити, але не можу, вмираю з голоду. Як у нас в селі Крихаєві, так і по цілому району Остерському справжня голодовка: пуд муки ржаної 100 крб., пуд картоплі – 20 крб., і то ніде не купиш і багато випадків: дядько купив пуд, дав 100 крб., а від нього міліція відбрала. У Крахові одкрився тиф голодний, приїхала бригада з району лікарів, закрили школу і ну ліквідувати тиф. Навезли з району продуктів, підкормили хворих і не стали вмирати з голоду. В селі умерло з голоду три душі здорових, багато дітей і старих. В Остерському районі зареєстровано захворювання тифом по 15 селах, в Крихаєві було 90 випадків, з них четверо померло”.

Керівництво вірило у дієвість обов’язкових постанов, незалежно від того, чи відповідають вони реальним інтересам і відносинам. Вважалося, що проблему жнив 1932р. можна розв’язати прийняттям закону, в якому були б передбачені заходи проти виявлених раніше хиб. У постанові РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 5 липня 1932р. “Про збиральну кампанію 1932 року” висувалася вимога запроваджувати скиртування: своєчасно скошений і заскиртований хліб не міг тривалий час зберігатися в полі. З метою заохочення колгоспників дозволялося вже при обмолоті видавати аванси в рахунок натуральної частини доходів в обсязі 10-15% фактично обмолоченого хліба. Це був певний крок уперед від “залишкового” принципу оплати трудоднів: раніше хліб на трудодні видавали тільки взимку, після виконання заготівельного плану. 1932р. було заскиртоване більше скошеного хліба, ніж у попередні роки. Втрати від обсіпання зменшилися. Зате тривале зберігання хліба в полі викликало масове розмноження гризунів. На засіданні Раднаркому УРСР 11 листопада 1932р. вказувалося, що поширення польових мишей набуває розмірів стихійного лиха. Щоб не вмерти з голоду колгоспники ціною надлюдської праці розкрили мишачі нори на площі 120 гектарів. У результаті вдалося одержати 17 центнерів доброякісного зерна. В кожній норі було від 2 до 6кг пшениці.

В 1932р. втрати врожаю позначилися вже не тільки на життєвому рівні колгоспників, а й на хлібозаготівлях. До першого листопада від селянського сектора України надійшло лише 136млн пудів хліба. Мляво відбувалися заготівлі і в інших регіонах країни. Централізовані ресурси хліба та інших видів продовольства швидко танули. Це викликало скорочення і без того низьких норм видачі продуктів за картками для робітників та службовців. Різко зменшився хлібний експорт, що призвело до майже десятикратного збільшення дефіциту зовнішньоторговельного балансу порівняно з 1929 роком. Зростання короткострокової заборгованості обумовило появу на західних валютних ринках чорної біржі радянських векселів. Прострочення платежів загрожувала непередбаченими наслідками, і з поточних рахунків іноді доводилося розплачуватися валютою, одержаною від продажу національних художніх цінностей. Саме тоді з головних музеїв країни назавжди пішли за кордон сотні творів великих художників.

Є безліч фактів, які незаперечно доводять злочинний характер діяльності надзвичайних комісій надісланих у листопаді 1932р. до Харкова, Ростова-на-Дону і Саратова із завданням взяти хліб за будь-яку ціну. Надзвичайну комісію на Україні очолив Молотов.

Комісія Молотова не приймала власних постанов, а діяла від імені партійно-державного керівництва республіки. Діяльність її розпочалася з прийняттям постанов ЦК КП(б)У від 18 листопада і РНК УРСР від 20 листопада 1932р., майже ідентичних за змістом і під однаковою назвою – “Про заходи по посиленню хлібозаготівель”. Постановами передбачалося, що в артілях, де під час жнив допускали авансування колгоспників понад встановлену норму (15% від фактичного обмолоту), мають організувати повернення незаконно розданого хліба. Вводилася практика натуральних штрафів (м’ясом, картоплею та іншими продовольчими продуктами – на випадок відсутності запасів зерна) колгоспників та одноосібників-боржників по хлібозаготівлях. Ключовим серед репресивних заходів був дозвіл райвиконкомам перераховувати в хлібозаготівлю всі створені в колгоспах натуральні фонди – насіннєвий, продовольчий і фуражний.

Села, які мали особливо велику заборгованість по хлібозаготівлях заносились на “чорну дошку”. Статут “чорної дошки” означав фактичну блокаду: селяни позбавлялися права на виїзд, і якщо в селі не було продовольчих запасів, люди гинули голодною смертю. Велике село Гаврилівка загинуло майже

повністю. Лише з 15 грудня 1932р. було дозволено продавати газ, сірники та інші промтовари у селах, за винятком 82 районів 5 областей, які найбільше заборгували по хлібозаготівлях.

Незважаючи на загалом добрий урожай 1932 р., сільське господарство виявилось неспроможним забезпечити потреби промисловості й експорту в зерні навіть ціною зниження селянського споживання до злиденного рівня. Втрати під час збирання цього врожаю вперше позначилися на хлібозаготівлях. Потік зерна, який у попередні роки надходив на елеватори і державні зсипні пункти, перетворився на тоненьку цівочку. Від червня до жовтня 1932 р. з колгоспів та одноосібних господарств України вдалося витиснути лише 132 млн. пуд. хліба. Як і до утворення колгоспного ладу, в країні вибухнула хлібозаготівельна криза. Різниця полягала лише в тому, що у 1928 р. в країні хліб був, а криза обумовлювалася небажанням селян везти його на ринок. Тепер же запаси товарного колгоспного хліба розтанули у втратах.

Провал продрозкладки 1932 р. призвів до істотного скорочення централізованих ресурсів продовольства. Відповідно зменшилися пайкове постачання робітників і службовців, хлібний експорт. Виник дефіцит зовнішньоторговельного балансу, що призвело до появи великої короткострокової (вексельної) заборгованості іноземним фірмам за імпортовані товари. Це загрожувало державним банкрутством.

Керівництво, прийняло рішення: вийти з кризи шляхом конфіскації наявних запасів зерна в хлібовиробній смузі. Надіслані восени 1932 р. надзвичайні комісії під керівництвом найближчих співпрацівників генсека – Кагановича (Північний Кавказ), Молотова (Україна) і Постишева (Поволжя) забрали у селян внутрішні фонди — продовольчий, фуражний, насіннєвий. Конфісковане зерно пішло на експорт, щоб сплатити чергові внески валютою за імпортовану техніку, а також в державну торгівлю – або нормовану (по картках), або комерційну. Цим самим було пом'якшено наслідки кризи у промисловості. Село ж на півроку, до нового врожаю, залишилось без продовольства.

У 1932 – 1933 рр. український народ, особливо селянство, відчули на собі, мабуть, один з найтрагічніших результатів колективізації – голодомор. Його витoki, як уже зазначалося, слід шукати в аграрній політиці тих часів. Плани хлібозаготівель, зокрема, ніколи не були економічно обґрунтованими, вони по суті означали продовольчу диктатуру. В українських хліборобів вилучали майже дві третини валового збору зерна, переважну більшість тваринницької продукції. Крім того, колгоспи власними силами утримували машинно-тракторні станції, і продукції для достатньої оплати праці хліборобів у них уже не залишалося.

Навіть у першій декаді лютого 1933 року продовжувалися хлібозаготівлі, коли селяни почали гинути від голоду. Практично на всій території України в сільській місцевості тоді вже не існувало скільки-небудь великих запасів продовольства.

Повна безвихідь ситуації змусила на Дніпропетровщині звернутися до абсолютно неморального засобу – нагороди за донос. Кожний, хто вказував, де сусід ховає зерно, одержував від 10 до 15% виявленого як премію. 17 лютого цей "досвід" поширився на всю республіку у формі спеціальної урядової постанови.

Насіннєва проблема відійшла на другий план після того, як секретар ЦК ВКП (б) добився прийняття 25 лютого постанови РНК СРСР і ЦК ВКП (б) про виділення Україні позички в розмірі 20 млн. пудів зерна. Фактично, телеграфний дозвіл на використання розміщених у республіці державних запасів хліба для харчування голодуючих у розмірі 3млн пудів надійшов 19 лютого. Всього до кінця квітня республіка одержала 22,9 млн. пудів насіннєвої позички, 6,3 млн. пудів фуражної позички, 4,7 млн. пудів продовольчої позички і 400 тисяч пудів продовольчої допомоги.

Про те, що на селі відбувається щось страхітливе, знали всі. Біженці заповнювали міста і вмирили сотнями просто на вулицях. Інформація про голод проникала й за кордон. Намагаючись врятувати від голодної смерті дітей, селяни везли їх до міст і залишали в установах, лікарнях, просто на вулицях. Лавина голодних смертей наростала з місяця в місяць аж до початку літа. Включення до традиційного переліку успіхів нового елемента – даних про зростання населення – мало на меті покласти край різного роду чутки у країні і за кордоном про величезні втрати людей від голоду.

Аналіз даних демографічної статистики 30-х рр. свідчить, що прямі втрати населення України від голоду 1932р. становили близько 150 тисяч чоловік. 1933р. голодною смертю загинуло від 3 до 3,5 млн. чоловік. Повні демографічні втрати, включаючи зниження народжуваності, сягали в 1932 – 1934 рр. 5млн чоловік. Не менше мільйона загинуло на Кубані. Голод у 1933р. був наслідком спроби

здійснювати соціалістичне будівництво воєнно-комуністичними методами. Проте примусова колективізація і накладена на колгоспи продрозкладка призвели до глибокої деградації сільського виробництва, яка так дорого, так боляче і невідшкодована обійшлася країні й народові.

Те, що відбулося на Україні у 1933 р., не знайшло розумного висвітлення в архівних джерелах. Особливо дивне враження справляють стенографічні звіти пленумів і протоколи політбюро ЦК КП(б)У часів голодомору. В них відображено відчайдушну боротьбу з окремими конкретними проявами голоду, але не згадується саме слово “голод”.

Заборона на це слово не викликала, зрозуміло, побоюваннями за просочування негативної інформації. По-перше, голод різної інтенсивності охопив мало не всю хлібовиробну смугу країни і не становив таємниці. По-друге, документація партійних органів завжди мала гриф “цілком таємно”. Сталін Воно означало б визнання факту економічної катастрофи, в яку потрапила країна внаслідок авантюристичної політики “наступу соціалізму по всьому фронту”. Більше того, воно означало б дозвіл оцінювати рішення, негласно прийняті на найвищому рівні з метою виходу з катастрофи. А саме ці рішення й призвели до голодомору.

Очолюване державне керівництво змушене було в 1932 р. відновити в правах торгівлю, що стало єдиним нововведенням у взаємовідносинах між містом і селом, це був дозвіл торгівлі для колгоспів, колгоспників та одноосібників за цінами вільного ринку. Зроблена з воєнно-комуністичних позицій спроба налагодити плановий продуктообмін між містом і селом була офіційно визнана неспроможною. Проте на поточну ситуацію постанова не вплинула. Адже торгівля хлібом дозволялася тільки після виконання заготівельного плану, з 15 січня 1933 року. Тим самим визнавалася безперспективність подальших спроб будувати без ринкову воєнно-комуністичну економіку. Селянська торгівля за цінами попиту і пропонування дозволялася, починаючи з травня 1932 р. Вона дістала благозвучну назву колгоспної, хоч брати участь в ній могли всі бажаючі. Однак торгівля хлібом могла відновитися тільки з середини січня 1933 р., після виконання хлібозаготівельного плану а урожаю 1932 р. Державну комерційну торгівлю розпочато без прийняття спеціального закону.

У січні 1933 р. безрозмірну продрозкладку, яка спричинила колапс сільського господарства, було скасовано. Замість неї запроваджувалися обов'язкові поставки хліба державі колгоспами та одноосібниками. Цим поставкам було надано характер додаткових зобов'язань. Всім зерном, виробленим понад твердо зафіксований податок, селяни діставали змогу вільно розпоряджатися, в тому числі реалізувати лишки по каналах колгоспної торгівлі. Цим у них створювалася заінтересованість в розвиткові громадського господарства колгоспів. Місцевим органам влади заборонялося давати колгоспам зустрічні плани або накладати на них зобов'язання здавати зерно в кількостях, що перевищували погектарні норми, визначені в законі про обов'язкові поставки.

Значення нових законів не треба переоцінювати. Відмовившись від продрозкладки, Сталін до непу не повернувся. Ринок відродився лише у вигляді роздрібною колгоспної торгівлі. Державний продовольчий фонд, як і раніше, формувався по закупками з ринку, а шляхом примусу, через обов'язкові поставки, що зберігали натуральну форму, їх розміри й ціни, як і ціни на промислову продукцію, що постачалася селу, визначалися державою. Отже, нееквівалентність обміну між містом і селом зберігалася, хоч і не в такому потворному вигляді, як у 1929 – 1932 рр.

Чи можна вважати, що декларовані в 1932 – 1933 рр. фундаментальні зміни у виробничих відносинах сприяли перетворенню колгоспів на соціалістичні підприємства? Ні в якому разі. Запровадження з грудня 1932 р. паспортного режиму та інституту прописки для населення міст і новобудов адміністративно закріплювало селян у колгоспах. Одночасно до мінімуму було скорочено присадибні ділянки колгоспників, щоб вони могли забезпечувати свій прожитковий мінімум лише працею в громадському господарстві. Скасування продрозкладки, яка загнала сільське господарство в глухий кут, можна вважати визнанням безперспективності праці, продукт якої належав державі цілком, тобто за змістом праці рабської. На зміну їй приходила система виробничих відносин, яка будувалася на примусовому поділі продукту праці в його натуральній формі між працівником і державою.

Реконструкція відносин між містом і селом відкривала деякі перспективи розвитку колгоспного ладу, але не могла дати негайного ефекту. Становище в народному господарстві, і передусім на селі, було катастрофічним. Про це свідчить безліч фактів у документах збірника. Ми не маємо, однак, ключового факту – оцінки втрат урожаю 1932 р. У статистичних збірниках наводиться не амбарна, а біологічна урожайність – величина фіктивна. Виходячи із загальної картини дедалі глибшої деградації

виробництва, можна гадати, що ці втрати істотно зросли порівняно з більш-менш відомими втратами 1931 р.

Отже, що ж відбувалося на селі? Пряму відповідь на це в історичних матеріалах, на жаль, не часто можна знайти. Однак посередніх свідчень про трагедію українського села досить багато. Одне з них – проблема дитячої безпритульності, що наростала протягом 1931 – 1933 рр.

Діти залишалися без догляду, коли вмирили батьки, хоч, як правило, кістлява рука голоду торкалася дитячого організму раніше. Значно більше поширювалася бездоглядність при живих батьках. Не в силах дивитися на те, як вгасає дитина, батьки везли її до найближчого міста і там залишали – в установах, лікарнях, на вокзалах, просто на вулиці. Десятки тисяч підкидьків створили серйозну проблему, якою з ініціативи П. П. Постишева зайнялося політбюро ЦК КП(б)У. Держава виділила певні кошти, щоб терміново створити дитячі притулки. Частково розв'язання цієї проблеми переклали на колгоспи, де організовувався патронаж. Було звернуто особливу увагу на своєчасне підбирання бездоглядних дітей силами міліції. В умовах, коли поширився канібалізм, життю беззахисної дитини кожного дня загрожувала смертельна небезпека.

Уважне вивчення географічних карт показує, що наприкінці 30-х рр. у кожній області України зникли численні сільські населені пункти, що існували до 1933 р. Причини цього явища могли бути різними, але безсумнівно, що найголовнішу роль тут відіграв голодомор. Інколи повністю вимирало населення навіть великих сіл. В цих випадках організовувалося переселення, в тому числі з-за меж України. У збірнику друкується документ з Центрального державного архіву народного господарства СРСР – підсумкові дані про переселення на Україну селян з Росії та Білорусії у 1933 р.

Одне з безпосередніх свідчень голоду – смертні книги й статистичні картки про природний рух народонаселення, які велися в сільрадах. Документи Центрального управління народногосподарського обліку при Держплані СРСР, з яких наприкінці 1989 р. вперше знято гриф над секретності, свідчать про те, що реєстраторам ЗАГСів давалися негласні інструкції не фіксувати дійсну причину смерті. Проте не всі службовці додержувалися інструкцій. У підбірці статистичних карток з трьох сільрад Вінницького району відтворено дійсну картину голодомору, яка показує й те, що діти інколи бували жертвами власних батьків-канібалів.

У 1932-1933 роках, коли бракувало в Україні хліба експорт не припинявся: його вивезено відповідно 1,72 і 1,68 мільйона тонн. Можна погодитись з тією думкою, що цей експорт практикувався не тільки для того, щоб придбати необхідні машини чи матеріали, а й з метою справити за кордоном враження про достатню кількість хліба в Радянському Союзі. Одначе, як тільки минув голод, експорт хліба одразу ж різко зменшився - 770 тисяч тонн у 1934 році, тобто більш як у два рази менше. А хто добивався, аби опухлі українські селяни виконували в повному обсязі всі продовольчі поставки Москві, Ленінграду, Криму (він тоді був у складі Росії), іншим регіонам СРСР, організовуючи навіть спеціальні "червоні обози"? Пропоновані архівні матеріали чітко називають нам цих "героїв" системи, людям, як правило, з нижчою освітою. Саме ці так звані вожді, намагалися замовчати перед світом страхіття голодомору в Україні. На жаль, повторювали вслід за ними казки про заможне життя в Україні і Ромен Ролан, Анрі Барбюс, Бернард Шоу. Кричала криком лише українська діаспора. Представник уряду УНР екзині проф. Олександр Шульгін, змалювавши жахливу картину голоду в Україні, звертався з таким проханням по Хлібної комісії, яка була створена Лондонською економічною конференцією: "В час, коли дорадчий комітет має встановити кількість збіжжя, яке СРСР має вивезти за кордон, ми просимо вас в ім'я гуманності заперечувати проти будь-якого вивезення їстівних продуктів і особливо хліба з СРСР. Цей хліб по праву належить тим, хто його сів і хто нині вмирає з голоду - селянам України і Кубані. З свого боку ми рішуче протестуємо проти такого вивозу, який ми не можемо інакше кваліфікувати як злочинним". Та світ лишався глухим. І вмирили мільйони українців. Як і болгари, греки, молдавани, німці (грошову допомогу останнім з Німеччини влада змушувала останніх передавати у фонд Міжнародної організації пролетаріату), поляки, росіяни, чехи, шведи... Скільки українського народу прийняла наша земля в 1932-19337 рр. Уже, мабуть, ніхто точно і не скаже. В будь-якому селі спроби встановити кілька жертв голодомору за спогадами літніх людей, стають безуспішними, пам'ять уже підводить тих небагатьох старожилів, що вижили в той страшний час. Але ми мусимо пам'ятати про кожного, кого змусили загинути страшною смертю...

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ

департаменту економічного розвитку облдержадміністрації та порядок їх надання через Центр надання адміністративних послуг (ліцензій на експорт товарів, ліцензій на імпорт товарів,

разових (індивідуальних) ліцензій, державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність

Департамент економічного розвитку облдержадміністрації надає 4 види адміністративних послуг: ліцензія на здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності експорту товарів; ліцензія на здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності імпорту товарів; разова (індивідуальна) ліцензія на здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності зовнішньоекономічних операцій; державна реєстрація договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора.

Переліки документів, необхідних для отримання кожної із зазначених послуг, та особливості їх підготовки визначаються відповідними нормативно-правовими актами.

Всі послуги надаються виключно через Центр надання адміністративних послуг Дніпропетровської міської ради "Правобережний", що розташований за адресою: м. Дніпропетровськ, просп. Дмитра Яворницького, 75 (1-й поверх), контактний телефон: (056) 742-84-08 та "Лівобережний", що розташовано за адресою: м. Дніпропетровськ, просп. Слобожанський, 42 (5-й поверх) контактний телефон: (056) 742-24-67.

Видача ліцензій на імпорт (експорт) товарів регулюється такими нормативно-правовими актами: Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (зі змінами), постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1176 "Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2016 рік" та наказ Міністерства економіки України від 14.09.2007 № 302 "Про затвердження нормативно-правових актів щодо ліцензування імпорту товарів та внесення змін до Порядку розгляду заявок на видачу ліцензій у сфері нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Міністерстві економіки України" (із змінами та доповненнями).

Термін видачі ліцензій складає від 10 робочих до 30 календарних днів у залежності від форми ліцензування.

Разова (індивідуальна) ліцензія регулюється такими нормативно-правовими актами: Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (зі змінами), наказ Міністерства економіки України від 17.04.2000 № 47 "Про затвердження положення про порядок видачі разових (індивідуальних) ліцензій" (із змінами та доповненнями).

Термін видачі разової (індивідуальної) ліцензії складає 15 робочих днів.

Державна реєстрація договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора регулюється такими нормативно-правовими актами: постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.1997 № 112 "Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора" (зі змінами та доповненнями) та наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 20.02.1997 № 125 "Про заходи Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України щодо забезпечення виконання постанови Кабінету Міністрів України від 30.01.1997 № 112".

Строк реєстрації складає 20 робочих днів.

У 2016 році департаментом економічного розвитку облдержадміністрації було надано 43 адміністративні послуги (видано 39 разових (індивідуальних) ліцензій) та 4 інформаційні повідомлення щодо реєстрацій іноземних інвестицій).

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ ПРАВА У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.08.2016 № 627-р "Про затвердження плану заходів з проведення у 2016 році Всеукраїнського тижня права", з метою належної організації проведення у 2016 році Всеукраїнського тижня права у Дніпропетровській області прийнято розпорядження голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації В.М.Резніченка від 30.09.2016 № Р-673/0/3-16 "Про затвердження регіонального плану заходів з проведення у 2016 році Всеукраїнського тижня права у Дніпропетровській області".

Всеукраїнський тиждень права у Дніпропетровській області буде проведено з метою створення необхідних умов для набуття широкими верствами населення правових знань та навичок у їх застосуванні, забезпечення доступу громадян до джерел правової інформації, роз'яснення населенню

основних напрямків правоосвітньої діяльності, реалізація яких підвищить рівень правової культури як окремих громадян, так і населення області в цілому, формування гуманістичних правових ідей, загальнолюдських та національно-правових цінностей, а також подолання правового нігілізму.

З 05 по 09 грудня 2016 року передбачено проведення основних правоосвітніх заходів **Всеукраїнського тижня права у Дніпропетровській області**, а саме:

забезпечення проведення у навчальних закладах області Всеукраїнського уроку на тему: “Права людини” з нагоди проголошення Загальної декларації прав людини;

навчань, лекцій, бесід з працівниками підприємств, установ організацій з питань реалізації і захисту прав людини;

книжкових виставок, презентацій видання літератури правового змісту, оформлення у навчально-виховних і культурно-освітніх закладах, виставкових комплексах та військових частинах Дніпропетровського гарнізону тематичних стендів;

науково-практичних конференцій, зустрічей за круглим столом, дискусій, майстер-класів провідних юристів, присвячених проблематиці прав людини, захисту прав учасників антитерористичної операції, членів їх сімей та внутрішньо переміщених осіб, за участю представників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, політичних партій, народних депутатів України, діячів науки і культури;

лекцій та бесід в установах виконання покарань з питань реалізації і захисту прав людини.

Також будуть проведені:

тематичні заходи інформаційного, освітнього та виховного характеру (лекції, бесіди, круглі столи, правові конкурси, ігри, змагання тощо) у навчальних закладах, закладах культури, закладах для дітей і молоді, військових частинах Дніпропетровського гарнізону;

виступи у ЗМІ з питань реалізації і захисту прав людини, у тому числі учасників антитерористичної операції, членів їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих внаслідок зазначеної операції;

безоплатні первинні правові допомоги населенню з питань реалізації і захисту прав людини через громадські приймальні та юридичні клініки.

Одночасно буде організовано розміщення на офіційних веб-сайтах інформаційних банерів та їх наповнення матеріалами, що стосуються проведення Всеукраїнського тижня права та забезпечено широке висвітлення у друкованих та електронних засобах масової інформації заходів з проведення Всеукраїнського тижня права.

ПРО СТАН ВИКОНАННЯ В ОБЛАСТІ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ІНВАЛІДІВ

Історія виникнення Міжнародного дня інвалідів починалася у 80-х роках минулого сторіччя, коли Організація Об'єднаних Націй оголосила 1983 – 1992 роки десятиліттям інвалідів. У цей період міжнародна спільнота проводила пошукову роботу з метою розробки заходів, направлених на поліпшення становища інвалідів і забезпечення їм рівних можливостей для подальшої їхньої інтеграції в життя суспільства. Створена програма дій була підписана 3 грудня 1992 р. Цей день Генеральна Асамблея проголосила Міжнародним днем інвалідів. Стандартні правила для забезпечення рівних можливостей для інвалідів були прийняті на засіданні Генеральної Асамблеї ООН 20 грудня 1993 р. (резолюція 48/96). За прийняття цієї резолюції проголосувала й Україна.

З 1991 року в нашій державі діє Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”, який визначає основи соціальної захищеності інвалідів, гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості.

У грудні 2006 року Організація Об'єднаних Націй проголосила і закріпила в Загальній декларації прав людини Конвенцію про права інвалідів.

Визнаючи за основу свободу, справедливість і мир, а також рівні і невід'ємні права інвалідів, у грудні 2009 року Україна приєдналася та ратифікувала дану Конвенцію.

З нагоди відзначення в області Міжнародного дня інвалідів в містах та районах області розроблені і затверджені плани заходів які передбачають проведення зустрічей керівників місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з активом громадських організацій осіб з інвалідністю, заходи щодо поліпшення соціально-побутових умов осіб з інвалідністю, проведення

тематичних вечорів, засідань клубів, урочистостей з врученням подарунків, концертних програм з виступом колективів художньої самодіяльності осіб з інвалідністю, святкових обідів, в тому числі і в будинках-інтернатах та територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Мета даних заходів – привернення уваги суспільства до проблем тих, хто став інвалідом від народження, в дитинстві чи під час дорослого життя.

В області проживає майже 200,0 тис осіб з інвалідністю, в т.ч. 13,0 тис. дітей з інвалідністю.

Якщо на початку 20 сторіччя основними проблемами були турбота й догляд за хворими особами з інвалідністю, то в середині сторіччя активно піднімаються питання їхнього навчання, одержання ними технічних засобів пересування, інтеграції в суспільство.

Інтеграція людей з особливими потребами в суспільство неможлива без забезпечення їх технічними засобами реабілітації, пересування, протезно-ортопедичними виробами, зручним взуттям, спец автотранспортом, створення безперешкодного доступу, тощо.

За останні роки перелік засобів пересування та реабілітації, які отримують інваліди області, значно зріс. Протягом 2016 року міськими та районними управліннями праці та соціального захисту населення було видано 28,3 тис. одиниць технічних та інших засобів реабілітації, в тому числі 1,1 тис. візків.

Ведеться робота по забезпеченню інвалідів санаторно-курортним лікуванням, вже забезпечено 1196 осіб з інвалідністю.

Підтримка осіб з обмеженими фізичними можливостями в області здійснюється, як за рахунок коштів державного бюджету (пенсії, пільги, адресна допомога, компенсації), так і в межах обласної та місцевих програм соціального захисту .

У повному обсязі і своєчасно забезпечено виплату пенсій, допомог, соціальне обслуговування.

В області розроблена та діє Комплексна програма соціального захисту населення Дніпропетровської області на 2015 – 2019 роки, затверджена рішенням обласної ради від 05 грудня 2014 року № 588-28/VI, якою передбачено додаткові види допомоги особам з інвалідністю області та незахищеним верствам населення. Відповідно до програми за рахунок коштів обласного бюджету протягом поточного року надано на: компенсацію на бензин, ремонт і технічне обслуговування та на транспортне обслуговування (858,2 тис. грн), встановлення телефонів інвалідам I та II груп, фінансову підтримку статутної діяльності громадських організацій інвалідів та ветеранів (1 млн 138,8 тис. грн), надання матеріальної допомоги (12 млн 668,2 тис грн), фінансування видатків КЗ “Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів” Дніпропетровської обласної ради у сумі 4 млн 491,2 тис. грн.

Дніпропетровським обласним об’єднанням інвалідів ”Творчість” проведений Всеукраїнський фестиваль творчості осіб з інвалідністю ”На крилах творчості”, в якому взяли участь представники з інших областей, на ці цілі з обласного бюджету надано 75,5 тис. грн. Дана громадська організація постійно приймає участь у різноманітних заходах, організовує благодійні концерти, сольні виступи.

Відповідно до індивідуальних програм реабілітації в закладах системи соціального захисту населення отримала послуги з реабілітації, денного перебування та професійної реабілітації 391 дитина з інвалідністю.

В системі освіти функціонує 6 санаторних інтернатів, 26 інтернатних закладів обласного підпорядкування та 2 – місцевого, в яких дітям з інвалідністю та дітям із вадами розвитку надається повний спектр як відповідних нозологіям навчальних, так і медичних реабілітаційно-корекційних послуг, 27 закладів мають статус навчально-реабілітаційних центрів, 1 заклад – спеціальна школа.

У разі бажання батьки дітей з особливими освітніми потребами мають змогу віддати дитину до загальноосвітнього закладу за місцем проживання, з оформленням інклюзивної форми навчання. І хоч вона ще не зовсім звична в школах і садках, кількість інклюзивних класів протягом останніх років по області неухильно зростає. Керівникам освітніх установ області визначено завдання щодо забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами.

Якщо в 2011 – 2012 навчальному році було відкрито перші 4 інклюзивні класи, то в 2016 – 2017 навчальному році в області у 182 класах 102 загальноосвітніх навчальних закладів навчається інклюзивно 229 дітей з особливими освітніми потребами у супроводі 131 асистента.

У загальноосвітніх навчальних закладах області у 2016 – 2017 навчальному році навчається понад 4 тис. дітей з інвалідністю, з них за індивідуальною формою – більше 700 (саме ці діти є в

перспективі учнями інклюзивних класів), в інтернатних закладах різних типів навчається 5700 дітей з особливими освітніми потребами та дітей з інвалідністю.

При КЗ “Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” працює кафедра корекційної педагогіки та відкрито факультет перепідготовки педагогічних працівників за спеціальністю “Дефектологія” (корекційна педагогіка). На факультеті заочно щорічно навчається 75 студентів. Також у закладі функціонує лабораторія інклюзивної освіти, яка забезпечує методичний супровід інклюзивної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах.

У регіоні функціонує унікальний інтерактивний проект “Обласна електронна школа”, до складу якої входить Інтернет-школа для дітей з особливими потребами. До роботи в проекті залучені кращі педагоги, які розробляють навчальні матеріали та дистанційні курси, проводять консультації. Створено творчі групи вчителів, до роботи в проекті залучено близько 1500 педагогів.

На Дніпропетровщині створено сучасний комплекс для якісної освіти й соціальної адаптації молодих людей з особливими потребами. Зокрема, на базі Національної металургійної академії України (НМетАУ) працює Регіональний центр освіти осіб з інвалідністю, де навчається близько 70 студентів-інвалідів із вадами слуху та зору, у професійно-технічних закладах області – 500 осіб з обмеженими фізичними можливостями, у вищих навчальних закладах I – IV рівнів акредитації – майже 1 тис. студентів-інвалідів.

В області створено цілісну модель реабілітації дітей з проблемами слуху: виявлення вродженої глухоти у новонародженої дитини в пологовому будинку, проведення сучасної діагностики ступеня порушення слуху на базі обласного центру реабілітації дітей з порушеннями слуху та мови, слухопротезування таких дітей сучасними слуховими апаратами та кардинальне відновлення слуху методом кохлеарної імплантації.

Крім того для лікування дітей, які хворі на дитячий церебральний параліч, епілепсію, ювеніальний ревматоїдний артрит та онкологічні захворювання з початку поточного року закуплено медикаментів, засобів реабілітації та лікувального харчування на суму 3,07 млн грн.

На офіційному сайті облдержадміністрації започатковано версію для людей з вадами зору, в ефірі обласної державної телерадіокомпанії програми новин транслюються з сурдоперекладом.

Дітям з дитячим церебральним паралічем надається можливість отримати реабілітаційні послуги у Міжнародній клініці відновлювальної медицини імені професора Козьяккіна та інших реабілітаційних закладах України.

У місті Дніпропетровську при центрі соціальної допомоги діє відділення професійної, медико-соціальної реабілітації, де щорічно біля 40 осіб з інвалідністю отримують послуги з професійної реабілітації за фахом - оператор комп'ютерного набору, перукар, взуттєвик, швацька справа, а також надаються послуги з медико-соціальної реабілітації.

За бажанням та відповідно до індивідуальних програм реабілітації, особи з інвалідністю направляються на реабілітацію до Всеукраїнського центру професійної реабілітації м. Лютіж, до Вінницького РЦ “Поділля”, до реабілітаційного центру у м Львові, де вони оволодівають новими професіями.

Функціонує 18 будинків-інтернатів (9 психоневрологічних, 5 дитячих, 4 геріатричних пансіонатів), у яких перебуває 3903 підопічних, у тому числі 600 дітей з інвалідністю.

В області у 1992 році було створено Дніпропетровське обласне відділення Фонду соціального захисту інвалідів. Основними завданнями відділення Фонду є фінансування державних програм соціального захисту інвалідів.

Працює 15 підприємств громадських організацій осіб з інвалідністю, що стабільно працюють, серед яких існує мережа спеціалізованих підприємств для незрячих і глухих людей, у тому числі 5 навчально-виробничих підприємств системи Українського товариства організації сліпих і 2 підприємства Українського товариства організації глухих.

За рахунок державного бюджету Дніпропетровським обласним відділенням Фонду соціального захисту інвалідів на підтримку статутної діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю надано кошти у сумі 2,8 млн грн, на навчання 23-х осіб з інвалідністю – 143,0 тис. грн.

Протягом 2016 року Фондом соціального захисту інвалідів зібрано коштів, санкції за нестворені робочі місця для осіб з інвалідністю на підприємствах області, у розмірі 46,7 млн. грн.

На території області функціонує 51 територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг), якими обслуговується 10,9 тис. осіб з інвалідністю в т.ч. відділенням соціальної допомоги вдома 6,8 тис осіб.

Місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування ведеться робота щодо створення належних умов для безперешкодного доступу людей з інвалідністю до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури.

При облдержадміністрації створено обласний комітет забезпечення доступу інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури в області, такі ж комітети діють і при місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування. Здійснюється тісна співпраця з громадськими організаціями області, представники яких входять до складу громадських рад, комітетів доступності, створених при облдержадміністрації та на місцях.

При обласному комітеті функціонує робоча група, яка розглядає проекти будівництва та реконструкції об'єктів щодо відповідності їх безперешкодному доступу.

В області реалізується цілий комплекс заходів, спрямованих на забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури. Для цього в містах і районах області розроблені та діють Плани заходів щодо створення

безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями.

На базі Дніпропетровського міського центру соціальної допомоги та у місті Кривому Розі створені служби з перевезення немобільних мешканців міста (соціальне таксі), які мають у користуванні транспортні засоби обладнані підйомними пристроями та надаються безкоштовні послуги.

У м. Кривий Ріг благодійним фондом “Відродження” здійснюється безоплатне перевезення дітей із захворюванням на дитячий церебральний параліч до Палацу водних видів спорту комунального позашкільного навчального закладу “Дитяча юнацько-спортивна школа № 1” для занять з плавання, а також дітей з інвалідністю разом з їх батьками до комунальної установи” Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів в м. Кривому Розі” для отримання комплексу реабілітаційних послуг.

Продовжується робота стосовно обладнання у місті світлофорних об'єктів пристроями зворотного обліку часу та з пристроями мовного супроводу. На сьогодні обладнано повністю або частково 77 таких об'єктів.

У місті повністю обладнано зручностями 125 лікувальних закладів.

На залізниці курсують спеціально обладнані вагони для цієї категорії населення обладнані пристроями для доступу осіб з інвалідністю до вагонів, купе, санітарно-побутових приміщень з дверима та проходами завширшки не менше 80 см, які включаються до складу поїздів при наявності замовлення від осіб з інвалідністю.

На Придніпровській залізниці в межах Дніпропетровської області у місцях цільового відвідування (вокзали, каси, місця загального користування тощо), спеціальними поручнями на зручній висоті для заїзду обладнано сходи. Крім цього, на кожному вокзалі у зручних місцях встановлено кнопки виклику чергових по вокзалу для можливості супроводу маломобільних груп населення.

Всеукраїнським громадським об'єднанням “Національна Асамблея інвалідів України” проведено Круглий стіл “Рівно Доступність: шведсько-український досвід з включення людей з інвалідністю в різні сфери життєдіяльності” та фотовиставку “Рівно Доступність. Жити гідно всупереч долі”, яку розроблено Шведським Інститутом (SI). Дані заходи покликані розвивати співробітництво та тривалі зв'язки між Швецією та іншими країнами, в т.ч. Україною.

Питання соціального захисту осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю в області знаходиться на постійному контролі.